

Fond za humanitarno pravo

HlcIndexOut: 35-F110500
Beograd, 14.03.2015.

Izveštaj o aktivnostima i rezultatima FHP-a u 2014. godini

Misija

Fond za humanitarno pravo (FHP) pomaže post-jugoslovenskim društvima da uspostave vladavinu prava i prihvate nasleđe masovnog kršenja ljudskih prava, kako bi se utvrdila krivična odgovornost za počinioce, zadovoljila pravda i onemogućilo ponavljanje.

Fond za humanitarno pravo

Uvod

U martu 2014. godine, u Srbiji su održani vanredni parlamentarni izbori. Koalicija okupljena oko Srpske napredne stranke (SNS) osvojila je apsolutnu većinu broja poslanika u Narodnoj skupštini. U aprilu, SNS i Socijalistička partija Srbije (SPS) formirale su Vladu na čelu sa premijerom Aleksandrom Vučićem, dotadašnjim potpredsednikom Vlade i predsednikom SNS-a, čime je potvrđena politička dominacija aktera koji su bili deo režima Slobodana Miloševića tokom oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji 1990-ih. Novoformirana vlada, kao ni one pre nje, nije među svoje prioritete političkog delovanja uvrstila principe i vrednosti tranzicione pravde i suočavanja sa nasleđem zločina počinjenih tokom 1990-ih godina. Sa druge strane, Vlada je domaćoj i međunarodnoj javnosti poslala poruku da je bezrezervno opredeljena za pristupanje Srbije Evropskoj Uniji (EU) i reformama koje društvo i institucije moraju sprovesti na tom putu.¹

Srbija je status kandidata za članstvo u EU dobila u martu 2012. godine. U januaru 2014. godine, Srbija i EU su započeli formalne pregovore o pristupanju Srbije EU. Tokom 2014. godine, Evropska komisija (EK) je razmatrala stanje u oblastima pregovaračkih poglavlja 23 i 24 koja se odnose na pravosuđe, osnovna prava, pravdu, slobodu i bezbednost (*screening process*). U julu, EK je objavila izveštaj sa preporukama za usaglašavanje pravnog okvira Srbije sa tekovinama EU u ovim oblastima (izveštaj o *screening-u*). Do kraja 2014. godine, Vlada Srbije je pripremila nacрте akcionih planova za ispunjavanje preporuka EK, koje EK tek treba da odobri kako bi došlo do otvaranja pregovora o dva pomenuta poglavlja. Uprkos naporima FHP-a i Amnesty International-a², EK nije adresirala pitanja koja se tiču uspostavljanja tranzicione pravde u Srbiji na sveobuhvatan način. EK je isključivu pažnju posvetila suđenjima za ratne zločine, dok su druga pitanja, poput ostvarivanja prava žrtava na reparacije ili problema u procesu traženja nestalih osoba, potpuno zanemarena.

U oktobru 2014. godine, EK je objavila i redovni godišnji izveštaj o progresu Srbije u procesu pridruživanja EU, u kojem se navodi da Srbija mora da načini značajne korake u cilju ispunjavanja uslova za otvaranje pregovora o poglavljima 23 i 24. Za razliku od izveštaja o *screening-u*, EK je po prvi put ukazala na neadekvatan zakonski okvir za kompenzaciju žrtava ratnih zločina.³ Osim toga, kao i prethodnih godina, EK u izveštaju ukazuje na probleme u domenu procesuiranja ratnih zločina (mali broj optužnica, odsustvo optužnica protiv visokorangiranih počinitelaca, loš sistem zaštite svedoka, itd).

Uprkos deklarativnoj privrženosti evropskim integracijama, demokratizaciji društva i učvršćivanju vladavine prava i kulture ljudskih prava, predstavnici političke vlasti tokom 2014. godine ne samo da nisu pružili potrebnu podršku procesuiranju ratnih zločina u Srbiji nego su i svojim nastupima i zakonodavnim inicijativama podivali rad Tužilaštva za ratne zločine. Prvo je krajem oktobra, kroz proceduru hitne izmene Zakona o javnom tužilaštvu, skraćen mandat Tužiocu za ratne zločine Vladimiru Vukčeviću. Nakon dva meseca, po svemu sudeći nakon pritiska međunarodne zajednice, zakon je ponovo izmenjen

¹ B92, „Ekspozé mandatará Aleksandra Vučića“, 27.04.2014. dostupno na:

http://www.b92.net/info/dokumenti/index.php?nav_id=841275, pristupljeno 27.02.2015. godine.

² Amnesty International, „Srbija: Okončati kulturu nekažnjivosti po međunarodnom pravu“, jun 2014, dostupno na:

<https://www.amnesty.org/en/documents/EUR70/012/2014/en/>.

³ Izveštaj EK o progresu Srbije dostupan na: http://www.europa.rs/upload/2014serbia-progress-report_en.pdf, pristupljeno 10.02.2015. godine.

Fond za humanitarno pravo

tako da je Tužiocu mandat produžen do kraja 2015. godine.⁴ U novembru, predsednik parlamentarnog odbora za Kosovo i visoki zvaničnik SNS-a Milovan Drecun javno je osporavao zakonitost izbora zamenika Tužioca za ratne zločine Bruna Vekarića.⁵

Krajem 2013. godine u mestu Rudnica, na jugu Srbije, ekshumirana su prva tela sa lokacije na kojoj su se od 2007. godine vršila iskopavanja u potrazi za masovnom grobnicom sa telima kosovskih Albanaca. Informaciju o postojanju i lokaciji masovne grobnice vlastima u Srbiji dale su vlasti Kosova. Srpske vlasti su tokom 2014. godine ekshumirale i identifikovale 52 tela kosovskih Albanaca – civila ubijenih od strane srpskih snaga tokom rata na Kosovu 1999. godine.⁶ Do oktobra, sva tela su predata kosovskoj strani. Vlasti u Srbiji potpuno su prećutale proces ekshumacije i predaje tela kosovskoj strani, iako su se tokom 2014. godine često obraćale javnosti povodom krivičnih dela manjih razmera iz sfere običnog kriminala. Niko od predstavnika institucija, uključujući TRZ, nije javno govorio o potrebi utvrđivanja krivične odgovornosti za zločine u kojima su te osobe ubijene, niti o odgovornosti za premeštanje i skrivanje tela. Mediji su kroz odsustvo izveštaja i istraživačkih članaka o masovnoj grobnici u Rudnici potvrdili da su ratni zločini počinjeni od strane srpskih snaga teme o kojima se retko i nevoljno govori.

Sa druge strane, mediji u Srbiji su poklonili veliku pažnju potpisivanju Deklaracije o nestalim licima, koju su u avgustu 2014. godine, na inicijativu Međunarodne komisije za nestala lica, potpisali predsednici Srbije, Hrvatske i Crne Gore i predsedavajući Predsedništva BiH.⁷ Sadržaj deklaracije, kao i odsustvo konkretnih mera za unapređenje procesa traženja nestalih lica nakon potpisivanja Deklaracije, a posebno odnos vlasti u Srbiji prema otkrivenoj masovnoj grobnici u Rudnici, navode na zaključak da se motivi za potpisivanje ove Deklaracije mogu tražiti jedino u medijskoj pažnji, odnosno želji za jačanjem ugleda predsednika Srbije u očima međunarodne zajednice. Drugim rečima, Deklaracija nije donela nikakvu promenu u odnosu institucija Srbije prema konkretnim problemima koji se odnose na traženje nestalih i predstavlja još jedan primer političke deklaracije o posvećenosti pomirenju bez stvarnog efekta na realne izazove u ostvarivanju pravde i utvrđivanju istine o počinjenim zločinima.

Kada je reč o statusu i pravima žrtava u Srbiji, 2014. godinu je obeležilo objavljivanje nacrta zakona koji treba da reguliše status civilnih žrtava rata, porodica palih boraca, vojnih invalida i veterana. Ovaj zakonski predlog potvrdio je da institucije u Srbiji ne mare za stvarne potrebe i prava žrtava zločina i drugih kršenja ljudskih prava koje žive u Srbiji, kao ni za obavezujuće međunarodne standarde ljudskih prava. Nacrt objavljen krajem 2014. godine praktično preuzima pravni režim koji trenutno reguliše status i prava civilnih žrtava rata (Zakon o pravima civilnih invalida rata), a koji je u dubokom nesaglasju sa međunarodnim normama zaštite žrtava kršenja ljudskih prava, zbog čega su međunarodna tela i organizacije koji prate ostvarivanje ljudskih prava Srbiju već više puta kritikovali. Kada je reč o pravima

⁴ Danas, „Vladimir Vukčević ostaje tužilac do kraja mandata“, 20.01.2015. godine, dostupno na: http://www.danas.rs/danasrs/drustvo/vladimir_vukcevic_ostaje_tuzilac_do_kraja_mandata.55.html?news_id=296063, pristupljeno 27.02.2015. godine.

⁵ Blic, „Drecun: Bruno Vekarić protivzakonito zamenik tužioca“, 20.11.2014. godine, dostupno na: <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/512763/Drecun-Bruno-Vekaric-protivzakonito-zamenik-tuzioca>, pristupljeno 27.02.2014.

⁶ FHP je 29. januara 2015. godine objavio Dosije „Rudnica“ koji daje na uvid podatke i dokaze o zločinima srpskih snaga u kojima su ubijene osobe čija su tela nađena u Rudnici, kao i podatke o skrivanju njihovih tela. Dosije je dostupan na: <http://www.hlc-rcd.org/?p=28016>.

⁷ RTS, „Potpisana Deklaracija o nestalima“, 29.08.2014. godine, dostupno na: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/Region/1683841/Potpisana+Deklaracija+o+nestalima.html>, pristupljeno 4.03.2015. godine.

Fond za humanitarno pravo

vojnih invalida, porodica palih boraca i veterana, predloženim nacrtom se znatno unapređuju status i prava ovih kategorija. Da je prevashodni motiv Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja bio da odgovori na zahteve i potrebe vojnih invalida i porodica palih boraca, a da su potrebe civilnih žrtava rata bile potpuno van fokusa, najbolje govori činjenica da tokom izrade nacrtu kao ni tokom javne rasprave nije konsultovano ni jedno udruženje civilnih žrtava rata.⁸

U novembru 2014. godine Vojislav Šešelj, predsednik Srpske radikalne stranke i optuženik Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) za teške zločine tokom rata u bivšoj Jugoslaviji, pušten je na privremenu slobodu „iz humanitarnih razloga“. Reakcije javnosti i političkih aktera u državama bivše Jugoslavije na njegove ratnohuškačke izjave date po dolasku u Srbiju govore o krhkosti procesa pomirenja u bivšoj Jugoslaviji i ogromnom uticaju tema koje se tiču ratova 1990-ih na odnose među državama u regionu. Tako su zvanični odnosi između Hrvatske i Srbije znatno pogoršani nakon izjava Šešelja o ratu u Hrvatskoj, odnosno izostanku reakcija srpske Vlade na te izjave.⁹

Inicijativa za uspostavljanje Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o svim žrtvama ratova u SFRJ (REKOM) jedini je pozitivan primer angažovanja država–naslednica bivše Jugoslavije u suočavanju sa nasleđem ratova tokom 1990-ih. Radna grupa eksperata - izaslanika predsednika/predsedništva država nastalih na teritoriji SFRJ¹⁰ je u novembru 2014. godine dovršila svoj jednogodišnji rad na ispitivanju ustavno-pravnih mogućnosti za osnivanje REKOM-a i unela neophodne izmene u Predlog Statuta koji je pripremila Koalicija za REKOM. Time je nakon osmogodišnjeg procesa regionalnih konsultacija, javnog i institucionalnog zagovaranja od strane civilnog društva, otvoren put za preduzimanje konkretnih političkih koraka za uspostavljanje REKOM-a.

I Dokumentovanje i istraživanje

FHP je tokom 2014. godine nastavio rad na prikupljanju i analizi podataka o ljudskim gubicima i počiniteljima ratnih zločina tokom oružanih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije.

1. Ljudski gubici tokom oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji¹¹

U 2014. godini FHP je, zajedno sa regionalnim partnerima, nastavio rad na dokumentovanju, proveri i dopuni registara ubijenih, stradalih i nestalih u oružanim sukobima na Kosovu, u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (BiH). U toku 2014. godine, prioriteti FHP-a bili su standardizacija, kontrola i evaluacija Baze podataka ljudskih gubitaka na Kosovu.

1.1. Popis ubijenih, stradalih i nestalih na Kosovu u periodu 1998-2000.¹²

⁸ O problematičnim aspektima predloženog zakona videti Primenbe FHP-a na Nacrt zakona o pravima boraca, vojnih invalida, civilnih invalida rata i njihovih porodica, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=27883>.

⁹ Premijer Hrvatske Zoran Milanović otkazao je svoje učešće na važnom međunarodnom sastanku u Beogradu, Trećem sastanku lidera Kine i zemalja centralne i istočne Evrope, koji je održan 16. decembra 2014. godine u Beogradu, navodeći da je Vlada Republike Srbije propustila da se izjasni o ponašanju i ogradi od istupa Vojislava Šešelja nakon njegovog povratka iz Haga.

¹⁰ Izaslanici predsednika Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Kosova, kao i bošnjačkog i hrvatskog člana Predsedništva BiH. Predsednik Makedonije će podržati osnivanje REKOM-a ukoliko među predsednicima/članovima Predsedništva postoji konsenzus.

¹¹ Podaci u ovom delu Izveštaja o aktivnostima FHPa za 2014. godinu preuzeti su iz izveštaja Ljudski gubici u ratovima u bivšoj Jugoslaviji – realizacija u 2014-fff.

Fond za humanitarno pravo

Popis ubijenih, stradalih i nestalih na Kosovu u periodu 1998-2000. FHP sprovodi u saradnji sa FHP Kosovo. Tokom 2014. godine, u Bazu podataka uneto je, obrađeno i klasifikovano 5.320 dokumenata, među kojima je 665 izjava svedoka o ratnim žrtvama. Na osnovu ovih izjava, dosijea 940 ratnih žrtava (683 Albanaca, 220 Srba i 37 ostalih) dopunjena su informacijama o okolnostima stradanja, dok je na osnovu 984 provere ustanovljeno da 434 „potencijalne žrtve“ nisu stvarne ratne žrtve (386 Albanaca, 37 Srba i 11 ostalih), da su imena 391 osobe pogrešno napisana ali da su u pitanju stvarne ratne žrtve (367 Albanaca, 10 Srba i 14 ostalih), i da 175 „potencijalnih žrtava“ jesu istinske žrtve.

1.1.2. Kosovska knjiga pamćenja

U toku 2014. godine, nastavljen je rad na pripremi drugog toma *Kosovske knjige pamćenja* (KKP). Analizirana je građa o žrtvama u opštinama Gnjilane, Glogovac, Istok, Kamenica, Kosovo Polje, Kačanik, Klina, Mališevo, Uroševac i Đakovica. Analitičari FHP-a su pripremili draft narativa o 1.965 ratnih žrtava u ovim opštinama.

1.1.3. Evaluacija Baze podataka o ljudskim gubicima na Kosovu u periodu 1998-2000.

Evaluacija Baze podataka o ljudskim gubicima na Kosovu od strane međunarodnog tima eksperata¹³ dovršena je krajem 2014. godine, dok je predstavljanje finalnog izveštaja o evaluaciji i Baze podataka planirano za februar 2015. godine. Evaluacija je rađena sa ciljem stručne evaluacije kvaliteta podataka koji se nalaze u Bazi podataka. Unutar Baze podataka, međunarodni tim eksperata je ocenjivao broj nezavisnih izvora, tipove, statute, kategorije i vreme nastanka dokumenata.

U cilju pripreme Baze podataka za finalnu evaluaciju, izrađena je i Metodologija istraživanja i standardizacije baze podataka KKP, koja sadrži definicije i opis kategorija i termina: period i područje istraživanja, povrede ljudskih prava, prikaz metoda prikupljanja podataka posredstvom izjava svedoka i analizom sadržaja dokumenata, prikaz klasifikacije dokumenata prema grupama, autoru, tipovima, karakteru i vremenu nastanka, kao i kontrolu podataka poređenjem sa drugim bazama. Pored toga, do septembra 2014. godine izvršena je i klasifikacija svih dokumenata arhiviranih u Bazi KMB prema grupi, autoru, tipu, karakteru i datumu nastanka.

Do kraja 2014. godine, u Bazi podataka o ljudskim gubicima na Kosovu bilo je arhivirano i klasifikovano 31.600 dokumenta, i to 14.612 izjava svedoka o ratnim i „potencijalnim žrtvama“ i 16.988 drugih dokumenata, među kojima 6.922 fotografije žrtava, 2.056 medijskih priloga, 1.998 spomen-obeležja, 1.643 potvrde, 1.341 lični dokument, 723 sudska dokumenta i 2.305 drugih dokumenata koji sadrže podatke o ratnim žrtvama.

¹² Na dan 31.05.2014. godine, u Bazi podataka FHP i FHP Kosovo evidentirano je 12.196 žrtava koje su život izgubile tokom rata i u vezi sa ratom na Kosovu, u periodu od 1.01.1999. do 31.12.2000, i to 10.468 žrtava sa potpunim i 820 žrtava sa nepotpunim ličnim podacima, koje su FHP Kosovo i FHP identifikovali samostalnim istraživanjem, kao i 908 žrtava iz drugih izvora (potencijalne žrtve), čiji status ratne žrtve još nije proveren na terenu. Pored pomenutih podataka, u Bazi podataka je evidentirano i 749 potencijalnih albanskih žrtava, koje su bile predmet istraživanja FHP Kosovo tokom 2012. i 2013. godine ali istraživači nisu došli do dokaza o njihovom postojanju i stradanju u toku rata.

¹³ Međunarodni tim eksperata čine: dr Patrick Ball, ekspert za statističke analize baza podataka o ratnim zločinima i kršenja ljudskih prava, prof. dr Michael Spagat, ekspert za snimanje i kreiranje baza podataka o gubicima u oružanim sukobima i dr Jule Krüger, konsultant za analizu baza podataka o oružanim sukobima.

Fond za humanitarno pravo

U izveštajnom periodu, analitičari baze podataka su u Bazu podataka uneli dve velike evidencije o albanskim žrtvama: listu Josefa Martinsena¹⁴ sa 9.491 imenom žrtava¹⁵ i evidenciju Kosovskog odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda sa 8.911 imena. Zahvaljujući poređenjima podataka sa drugim evidencijama žrtava, tim KKP-a došao je do manjeg broja novih ratnih žrtava, ali je i proverama na terenu došao do potvrde da 1.438 prijavljenih žrtava nisu istinske ratne žrtve.

Prezentacija izveštaja tima eksperata predviđena je za početak februara 2015. godine u Beogradu i Prištini.

1.2. Popis ljudskih gubitaka Srbije i Crne Gore tokom sukoba u Sloveniji, Hrvatskoj i BiH (1991-1995.)¹⁶

U 2014. godini, intervjuisano je 187 svedoka/članova porodica pripadnika oružanih snaga SCG. Na osnovu intervjua, FHP je prikupio podatke o 121 vojnoj žrtvi u ratu u Hrvatskoj, kao i o 66 pripadnika srpskih snaga koji su izgubili život ili nestali u ratu u BiH. Na osnovu sprovedenih provera u vezi sa 153 osobe, čija se imena navode u čituljama i na spomenicima u Srbiji, FHP je utvrdio da su 69 osoba vojne žrtve, državljani SRJ. Od njih 69, 38 je poginulo u ratu u Hrvatskoj a 31 osoba je izgubila život u ratu u BiH. U 2014. godini, istraživači su pribavili i obradili 949 dokumenata o vojnim žrtvama SCG u ratu u Hrvatskoj i u BiH, u kojima se pominje 857 žrtava.

1.3. Popis ljudskih gubitaka građana u oružanom sukobu u Hrvatskoj

Ovaj deo projekta FHP sprovodi u saradnji sa *Documentom* iz Zagreba koja prikuplja podatke o hrvatskim ratnim žrtvama, kao i o srpskim čije porodice žive u Hrvatskoj, dok istraživači FHP-a prikupljaju podatke o srpskim žrtvama, državljanima Hrvatske, čije porodice danas žive u Srbiji. U izveštajnom periodu istraživači FHP-a su intervjuisali 435 svedoka, na osnovu kojih su ustanovili identitet i okolnosti stradanja 550 ratnih žrtava. Pored toga, prikupljeno je ukupno 1.999 dokumenata o žrtvama.

2. Dosijeji nekažjenih počilaca ratnih zločina

Tokom 2014. godine, tim FHP-a je radio na pet dosijea o zločinima počinjenim od strane srpske vojske i policije u oružanom sukobu na Kosovu i o skrivanju tela ubijenih kosovskih Albanaca u masovnim grobnicama u Srbiji: Dosije „23. odred Posebnih jedinica policije“ (PJP), Dosije „35. odred PJP-a“, Dosije „37. odred PJP-a“, Dosije „Meja i Korenica“ i Dosije „Rudnica“. Tokom istraživanja, analizirano je više od 1.500 dokumenata iz baza MKSJ-a i FHP-a.

Pristup zvaničnim arhivama vojske i policije

U okviru rada na Dosijeima, FHP je poslao 84 zahteva Ministarstvu unutrašnjih poslova (MUP) i Ministarstvu odbrane (MO) Republike Srbije, za dostavljanje informacija i dokumenata o jedinicama i pojedincima. Zbog odbijanja državnih organa da dostave tražene informacije, FHP je uložio 45 žalbi

¹⁴ Josef Martinsen, *What happened in Kosovo, 1998–1999 – A documentation* (Oslo: Sypress Forlag, 2010).

¹⁵ Pregledom originalne evidencije sa 11.602 imena, ustanovljeno je da ona sadrži 2.111 duplih imena, tako da je u bazu uneto 9.491 ime.

¹⁶ Prema podacima analiziranih dokumenata, 1.965 državljana Srbije i Crne Gore i troje državljana Kine izgubili su živote u ratovima u Hrvatskoj i BiH. Na osnovu izjava svedoka i provera na terenu dokumentovano je 1.079 ratnih žrtava, i to 985 žrtava sa potpunim ličnim podacima, 60 sa nepotpunim a za 34 osobe je utvrđeno da su stradale u okolnostima koje nisu u vezi sa ratom.

Fond za humanitarno pravo

Povereniku za informacije od javnog značaja. U maju 2014. godine, Poverenik za informacije od javnog značaja je usvojio žalbu FHP-a podnetu u ranijem periodu i naredio Ministarstvu odbrane da FHP-u dostavi tražene informacije o dvojici aktivnih pripadnika Vojske Srbije.¹⁷

3. Zona (ne)odgovornosti¹⁸

FHP je u martu 2014. godine pokrenuo internet prezentaciju *Zona (ne)odgovornosti*. Na ovoj internet prezentaciji predstavljeni su zločini, počinjeni tokom oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji 1990-ih godina, čiji počinioci do danas nisu procesuirani. Do kraja 2014. godine, na *Zonu (ne)odgovornosti* postavljene su informacije o 21 zločinu koji su počinile srpske snage nad albanskim civilima na Kosovu 1998. i 1999. godine, kao i podaci o 45 osumnjičenih počilaca i 60 autentičnih vojnih i policijskih dokumenata.

Zona (ne)odgovornosti rekonstruiše vojne i policijske strukture, od direktnih izvršilaca do policijskih i vojnih generala, i zasnovana je na izjavama preživelih, očevidaca i svedoka insajdera, kao i na autentičnim vojnim i policijskim dokumentima, mapama, forenzičkim izveštajima i drugim dokumentima koji su prikupljeni od strane MKSJ, FHP i FHP Kosovo. Dostupna je na srpskom i engleskom jeziku.

4. Baza podataka

U periodu od januara do decembra 2014. godine, u Bazu podataka uneto je ukupno 10.525 novih dokumenata o ljudskim gubicima i počiniocima zločina u ratovima u bivšoj Jugoslaviji. Od ukupnog broja dokumenata, 1.184 su izjave svedoka, a 1.220 provere koje su prikupili istraživači FHP i FHP Kosovo, 2.646 dokumenata (od čega 1.849 video zapisa dana suđenja) iz Sudske baze Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i 5.475 dokumenata iz drugih izvora (1.106 medijskih priloga, 1.871 fotografija žrtava, 622 spomen obeležja, 884 potvrde, izvoda iz MK, ličnih dokumenata, kao i 992 ostala dokumenta čiji su autori domaći sudovi, međunarodne organizacije, udruženja žrtava i dr).

Na dan 31. decembra 2014. godine, u Bazi podataka bilo je pohranjeno ukupno 102.498 dokumenata. Od toga se oko 70.000 dokumenata odnosi na ljudske gubitke u ratovima u bivšoj Jugoslaviji tokom 1990-ih godina prošlog veka, od čega je oko 14.495 izjava i 4.290 provera preživelih, svedoka i članova porodica žrtava zločina, i preko 12.000 dokumenata iz Sudske baze MKSJ.

5. Arhiva FHP¹⁹

Tokom 2014. godine, u Arhivu FHP je pohranjeno oko 2.000 štampanih dokumenata, od čega je više od polovine nastalo ili prikupljeno u okviru istraživanja o ljudskim gubicima i praćenja suđenja za ratne zločine. Svi pohranjeni dokumenti su katalogizovani. Osim toga, urađena je i katalogizacija preko 100 dokumenata sa suđenja za ratne zločine pred MKSJ u predmetu *Gotovina i dr*. U istom periodu urađena je i digitalizacija 1.386 štampanih dokumenata na preko 6.571 strana.

¹⁷ U pitanju su informacije o dvojici oficira VS, Pavlu Gavriloviću i Rajku Kozlini, optuženim za zločin počinjen u selu Trnje na Kosovu u martu 1999. godine, protiv kojih je TRZ podiglo optužnicu 2013. godine.

¹⁸ Videti: www.zonaneodgovornosti.net.

¹⁹ Sadržaj Arhive FHP, prema arhivskim fondovima dostupan na www.hlc-rdc.org.

Fond za humanitarno pravo

Tokom 2014. godine, FHP je nastavio sa prenosom audio-vizuelnih zapisa suđenja održanih pred MKSJ u svoju arhivu. U ovom periodu, FHP je presnimio i preneo u svoju Arhivu 720 snimljenih dana (na 1.627 DVD diskova) iz 25 predmeta.²⁰

Radi trajne prezervacije snimaka suđenja pred MKSJ koji se trenutno čuvaju u DVD formatu (a koji ima ograničeni vek trajanja), FHP prenosi video arhivsku građu MKSJ, koju poseduje u svojoj Arhivi, na server. Tokom izveštajnog perioda, na server je ukupno preneto 1.971 dana suđenja sa 6.084 DVD-a.

II Pravda i reforma institucija

FHP je i tokom 2014. godine nastavio sa pružanjem pravne pomoći i podrške žrtvama u ostvarivanju njihovih prava na pravdu i reparacije, kroz zastupanje žrtava u suđenjima za ratne zločine i postupcima za ostvarivanje prava na reparacije. Takođe, FHP je nastavio sa praćenjem i analiziranjem suđenja za ratne zločine pred sudovima u Srbiji.

1. Podrška izradi Strategije procesuiranja ratnih zločina u periodu 2015-2025.

U cilju pružanja podrške institucijama Republike Srbije za izradu državne Strategije procesuiranja ratnih zločina u periodu 2015-2025, FHP je tokom 2014. godine finalizovao i predstavio Analizu procesuiranja ratnih zločina u Srbiji u periodu 2004-2013. (Analiza).²¹ Analiza sadrži 15 poglavlja koja tematizuju rad ključnih institucija u procesuiranju ratnih zločina i pitanja od važnosti za kredibilitnost suđenja za ratne zločine u Srbiji, poput usaglašenosti optužnica i presuda u domaćim predmetima sa činjenicama utvrđenim od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju. Analiza sadrži i 75 preporuka državnim organima Republike Srbije i međunarodnim akterima za poboljšanje svih aspekata procesuiranja ratnih zločina u Srbiji.

Pored toga, u cilju sveobuhvatnog uvida u postignuća i efekte procesuiranja ratnih zločina u prvih deset godina postojanja specijalizovanih institucija, FHP je pripremio i objavio i analize diskursa izveštavanja medija i javnog govora političkih aktera o suđenjima za ratne zločine u posmatranom periodu. Analiza *Politički diskursi o domaćim suđenjima za ratne zločine u Srbiji, 2003-2013*.²² ukazuje na promenu odnosa političkih elita prema ovoj temi - od otpora procesuiranju ratnih zločina do zahteva za kažnjavanjem svih zločina - uz jasan nalaz da taj odnos nikada nije prerastao u jasnu političku podršku suđenjima i institucijama koje su angažovane na procesuiranju ratnih zločina. Analiza *Medijski diskursi o suđenjima za ratne zločine u Srbiji, 2003-2013*.²³ daje brojne primere pristrasnog i neprofesionalnog izveštavanja o suđenjima za ratne zločine, kao ilustracije osnovnog nalaza da mediji u Srbiji nisu doprineli pokretanju šire društvene debate o prošlosti.

²⁰ Do kraja juna 2014, FHP je u svoju Arhivu preneo snimke 9.243 dana suđenja i 115.746 dokumenata sa suđenja pred MKSJ.

²¹ Analiza dostupna u elektronskom formatu na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=27457>.

²² Publikacija *Politički diskursi o domaćim suđenjima za ratne zločine u Srbiji* dostupna je i u elektronskom formatu: http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2014/11/politicki-diskursi_SR.pdf.

²³ Publikacija *Medijski diskursi o suđenjima za ratne zločine u Srbiji* dostupna je i u elektronskom formatu: http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2014/11/medijski-diskursi_SR.pdf.

Fond za humanitarno pravo

Nakon objavljivanja Analize, FHP je organizovao stručni konsultativni proces, u kojem su učestvovali tužioci i sudije u predmetima za ratne zločine, predstavnici ministarstava, pravni eksperti, kao i međunarodni eksperti i predstavnici civilnog društva. Tokom novembra i decembra 2014. godine, održano je pet konsultativnih sastanaka o podršci žrtvama i svedocima, zaštiti svedoka i žrtava ratnih zločina, predsudskoj fazi predmeta ratnih zločina, primeni komandne odgovornosti i zločina protiv čovečnosti i o predstavljanju suđenja za ratne zločine.

U skladu sa preporukama učesnika ovih sastanaka za unapređenje procesuiranja ratnih zločina u Srbiji, pripremljen je nacrt Strategije procesuiranja ratnih zločina u Srbiji u periodu 2015-2025. Predlog Strategije procesuiranja ratnih zločina biće podnet Ministarstvu pravde Republike Srbije u martu 2015. godine.

2. Zastupanje žrtava u suđenjima za ratne zločine

Tokom 2014. godine, advokati FHP-a su pred sudovima u Srbiji zastupali žrtve i njihove porodice u šest predmeta za ratne zločine. Pet predmeta je vođeno pred Višim sudom u Beogradu (Odeljenje za ratne zločine): *Ćuška/Qushk, Trnje, Tenja II, Lovas i Sotin*. U ovim predmetima je održano 20 dana suđenja, tokom kojih su ispitana tri svedoka i jedan veštak.²⁴ Pred Apelacionim sudom u Beogradu, FHP je zastupao žrtve u predmetu *Skočići*.

3. Praćenje suđenja za ratne zločine u Srbiji

Pred Višim sudom u Beogradu, tim FHP-a je pratio suđenja u predmetima *Bosanski Petrovac, Sanski most, Bihać, Logor Luka i Beli Manastir*. U izveštajnom periodu je održano ukupno osam sudećih dana.²⁵ Pored toga, pred Apelacionim sudom u Beogradu, advokat FHP-a je pratio sednice veća u žalbenom postupku u dva predmeta (*Mark Kashnjeti i Čelebići*). Svi dnevni izveštaji sa suđenja su postavljeni na internet stranicu FHP-a.

Takođe je pripremljen i predstavljen *Izveštaj o suđenjima za ratne zločine u Republici Srbiji u 2013. godini*, na debati organizovanoj u julu 2014. godine.²⁶ U Izveštaju su predstavljeni pravna analiza, podaci o predmetima i odluke u 20 predmeta za ratne zločine koje je FHP pratio tokom 2013. godine pred Višim sudom u Beogradu, Apelacionim sudom i sudovima opšte nadležnosti, ili je u tim postupcima bio zastupnik oštećenih.

Praksa anonimizacije proglašena nezakonitom zahvaljujući naporima FHP-a

Pravni tim FHP-a je od 2012. godine više puta ukazivao na nezakonitu anonimizaciju (redigovanje, zatamnjenje podataka o osuđenima, svedocima, zločinima i dr.) presuda za ratne zločine koju vrše sudovi, i povodom dostavljanja takvih presuda podneo šest žalbi Povereniku za zaštitu podataka o ličnosti. U martu 2014. godine, Poverenik za informacije od javnog značaja usvojio je žalbu FHP-a

²⁴ Suđenja u Srbiji su potpuno obustavljena zbog štrajka advokata koji je započeo u septembru 2014. godine.

²⁵ Vidi prethodno.

²⁶ Vidi stranu 17.

Fond za humanitarno pravo

povodom anonimizacije presude u predmetu *Gnjilanska grupa*, i praksu anonimizovanja presuda u predmetima ratnih zločina u Srbiji od strane sudova proglasio nezakonitom.²⁷

4. Krivične prijave protiv osumnjičenih za ratne zločine

U periodu izveštavanja, u cilju sačinjavanja krivičnih prijava protiv počilaca ratnih zločina, tim FHP-a je analizirao izjave svedoka ratnih zločina i preživelih, vojnu i policijsku dokumentaciju i drugu relevantnu građu o počinocima ratnih zločina na Kosovu. Na osnovu analize podataka, pripremljene su tri krivične prijave protiv 11 identifikovanih i više desetina neidentifikovanih pripadnika VJ i MUP-a Srbije za zločine počinjene na Kosovu, u opštini Orahovac/Rrahovec 1999. godine, u kojima je ubijeno više od 100 civila.

5. Zagovaranje ostvarivanja prava žrtava na reparacije

Tokom 2014. godine FHP je sprovodio više različitih aktivnosti usmerenih na ostvarivanje prava žrtava ratnih zločina i drugih povreda ljudskih prava u vezi sa ratom na materijalne reparacije. FHP je pred sudovima i upravnim organima u Srbiji zastupao žrtve u postupcima za novčanu kompenzaciju i priznanje statusa civilne žrtve rata. Takođe, FHP je radio na izradi modela zakona o civilnim žrtvama rata i učestvovao u javnoj raspravi o Nacrtu zakona o civilnim žrtvama rata kojeg je pripremila Vlada Republike Srbije.

5.1. Podrška žrtvama u ostvarivanju prava na novčanu kompenzaciju

FHP je zastupao 150 žrtava u 53 postupka pred sudovima u Srbiji i na Kosovu, pokrenutih od 2005. godine do danas. U 2014. godini, advokati FHP-a prisustvovali su na 17 ročišta i podneli sudovima 17 podnesaka (žalbi, odgovora na žalbe, izjašnjenja o nalazima veštaka i sl).²⁸ Obavljeno je sedam medicinskih veštačenja za koja je FHP obezbedio i organizovao dolazak šest žrtava u Beograd, dok je u slučaju jedne žrtve organizovan odlazak medicinskog veštaka u Prištinu. Pored toga, FHP je organizovao i dolazak dve žrtve sa Kosova kako bi dale svoje iskaze pred Prvim osnovnim sudom u Beogradu.

U izveštajnom periodu doneto je 12 sudskih odluka, od kojih su četiri bile pozitivne a u osam slučajeva sud je odbio tužbe FHP-a. Tri pozitivne odluke je doneo Apelacioni sud u Beogradu u postupcima po žalbama, a jednu odluku je doneo Prvi osnovni sud. Ustavni sud je u tri slučaja odbio ustavne žalbe koje je FHP podneo u ime žrtava i članova porodica ratnog zločina u Podujevu, torture u Sandžaku i žrtava nezakonitog pritvora sa Kosova.

Nakon negativne odluke Ustavnog suda Srbije po ustavnoj žalbi koju je FHP uložio u ime porodice ubijenog kosovskog Albanca Behrama Gigollaja, FHP je nastavio postupak podnošenjem predstavke ESLJP. Posle ponovnog slanja predstavke u aprilu 2014. godine (iz razloga što je ESLJP izgubio prethodno podnetu predstavku), ESLJP je odbio predstavku FHP-a bez navođenja konkretnog razloga odbijanja predstavke.

²⁷ Videti saopštenja „Anonimizacija presuda za ratne zločine suprotna domaćim i međunarodnim propisima“ od 21. januara 2014. godine i „Anonimizacija presuda u predmetima ratnih zločina nezakonita“ od 25. marta 2014. godine. Dostupno na www.hlc-rdc.org. Pristupljeno 9.07.2014. godine.

²⁸ U poslednjem kvartalu 2014. godine nije bilo suđenja zbog generalnog štrajka advokata u Srbiji.

Fond za humanitarno pravo

5.2. Zastupanje žrtava u postupcima za priznanje statusa civilnih žrtava rata

FHP je tokom 2014. godine zastupao 14 žrtava kršenja ljudskih prava (državljana Srbije) u upravnim postupcima za priznavanje statusa civilne žrtve rata prema Zakonu o pravima civilnih invalida rata. Donete su tri odluke, od kojih je jedna pozitivna a dve negativne. Nadležno ministarstvo priznalo je status civilne žrtve rata porodici ubijenog srpskog dečaka na Kosovu 1998. godine, dok su žrtvama torture u Sandžaku bošnjačke nacionalnosti odbili priznanje statusa. U slučajevima u kojima su donete negativne odluke, FHP će u ime žrtava podneti žalbe Ustavnom sudu Srbije, zbog kršenja ustavnog načela zabrane diskriminacije.

5.3. Zagovaranje izmene zakonskog okvira o pravima civilnih žrtava rata

FHP je početkom 2014. godine oformio Radnu grupu za pripremu modela Zakona o pravima žrtava povrede ljudskih prava u oružanim sukobima i u vezi sa oružanim sukobima u periodu od 1991. do 2001. godine. Inicijativa za izmenu Zakona o pravima civilnih invalida rata (Model Zakona), na kom se zasniva sistem administrativnih reparacija u Srbiji, usledila je nakon odbijanja Zaštitnika građana, Poverenice za zaštitu ravnopravnosti i Kancelarije za ljudska prava Vlade Srbije da zajedno sa FHP-om izrade nacrt Zakona i iniciraju njegovo usvajanje u Narodnoj skupštini Republike Srbije. U toku 2014. godine, održano je 14 radnih sastanaka Radne grupe. Početkom marta 2015. godine, Model Zakona će biti predstavljen zainteresovanoj i široj javnosti.

U decembru 2014. godine, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (Ministarstvo) je objavilo nacrt Zakona o pravima boraca, vojnih invalida, civilnih invalida rata i članova njihovih porodica (Nacrt Zakona) i pokrenulo javnu raspravu o ovom dokumentu. FHP je pripremio analizu Nacrta Zakona i uputio istu Ministarstvu, ukazujući na velik broj neprimerenih rešenja koja bi, u praksi, 90 odsto civilnih žrtava rata koje danas žive u Srbiji ostavila bez zvaničnog priznanja i bilo kakve pomoći države. U primedbama, FHP se pozvao na brojne međunarodne norme zaštite žrtava kršenja ljudskih prava, te mišljenja međunarodnih tela o neadekvatnom zakonskom okviru za ostvarivanje prava žrtava u Srbiji.²⁹

III Obrazovanje o prošlosti

1. Regionalna škola tranzicione pravde

Početak februara 2014. godine, FHP je sa partnerima FHP Kosovo i Udruženjem „Pravnik“ iz BiH organizovao završni seminar za studente druge Regionalne škole tranzicione pravde (Regionalna škola), koja je pokrenuta u novembru 2013. godine. Na završnom seminaru, studenti iz BiH, Srbije i sa Kosova su predstavili svoje radove na teme iz oblasti tranzicione pravde.³⁰

U novembru 2014. godine, FHP, FHP Kosovo i Udruženje „Pravnik“ su organizovali treću Regionalnu školu tranzicione pravde, na kojoj je učestvovalo 25 polaznika iz BiH, Srbije i sa Kosova. Među njima su bili asistenti/predavači na univerzitetima, zaposleni u pravosuđu i ministarstvima, predstavnici

²⁹ Primedbe na zakon videti na <http://www.hlc-rdc.org/?p=27883>.

³⁰ Na završnom seminaru su dodeljene i diplome, koje je studentima Regionalne škole uručio reditelj iz Sarajeva, Dino Mustafić.

Fond za humanitarno pravo

organizacija za ljudska prava itd. U sklopu Regionalne škole, studenti su posetili mesta stradanja i sećanja u Hrvatskoj i BiH – Jasenovac, Prijedor, Vukovar i Sotin, gde su se susreli sa preživelim i članovima porodica žrtava, sa kojima su razgovarali o dosadašnjim naporima za utvrđivanje odgovornosti za zločine počinjene nad njihovim najmilijima.

2. Saradnja sa institucijama formalnog obrazovanja

Krajem marta 2014. godine, u saradnji sa Pravnim fakultetom Univerziteta Union iz Beograda i FHP Kosovo, održana su dva okrugla stola na temu *Obrazovanje za pomirenje: Uloga obrazovanja u procesu utvrđivanja odgovornosti i pomirenja* - u Prištini (24. marta 2013. godine) i u Beogradu (28. marta 2014. godine) - na kojima su učestvovali profesori i studenti univerziteta iz ovih zemalja. Tokom debate, učesnici su razgovarali o mogućnostima uvođenja programa tranzicione pravde na univerzitetima, u programe osnovnih i postdiplomskih studija u regionu, ali i o odgovornosti akademskih institucija za promovisanje ovakvih tema među studentskom populacijom. Pored debate, predstavljena je i publikacija Zbornik prve Regionalne škole tranzicione pravde. Publikaciju su predstavili studenti Škole koji su bili autori članaka u njoj.³¹

Krajem godine, FHP je započeo pripreme za održavanje Ekspertske konferencije na temu *Uloga obrazovanja u procesu pomirenja u bivšoj Jugoslaviji*, na kojoj je planirano učešće oko 60 profesora, akademskih radnika i polaznika regionalne škole tranzicione pravde iz BiH, Srbije i sa Kosova, kao i međunarodnih eksperata. Na konferenciji će se razgovarati o mogućnostima i formi uvođenja tranzicione pravde u dodiplomske i diplomske programe na univerzitetima.

IV Inicijativa REKOM³²

U 2014. godini, Regionalna ekspertska grupa za REKOM, sačinjena od predstavnika predsednika/članova predsedništva država naslednica bivše Jugoslavije, završila je izradu Izmena Statuta REKOM-a, koji je Koalicija za REKOM usvojila na VII Skupštini Koalicije u novembru 2014. godine. Članovi i članice Koalicije za REKOM sprovodili su aktivnosti usmerene na obezbeđivanje javne i političke podrške uspostavljanju REKOM-a. FHP je aktivno učestvovao u svim aktivnostima Koalicije.

Regionalna ekspertska grupa³³

Lični izaslanici predsednika država iz regiona koji su učestvovali u radu Regionalne ekspertske grupe za razmatranje Statuta REKOM-a, završili su sa radom 28. oktobra 2014. godine. Oni su, zajedničkim radom i u konsultacijama sa predsednicima i članovima Predsedništva BiH koji su ih delegirali, sačinili Izmene Statuta REKOM-a koje, prema njihovom mišljenju, predstavljaju pravne i ustavne mogućnosti za osnivanje REKOM-a.

VII Skupština Koalicije za REKOM

³¹ Više na www.hlc-rdc.org.

³² Svi podaci u ovom delu Izveštaja preuzeti su iz Izveštaja o procesu REKOM, januar-jun 2014 i Izveštaja o procesu REKOM: oktobar-decembar 2014.

³³ Izaslanici predsednika Crne Gore, Srbije, Hrvatske i Kosova, bošnjačkog i hrvatskog člana Predsedništva BiH.

Fond za humanitarno pravo

Koalicija za REKOM je 14. novembra 2014. godine u Beogradu (Srbija) održala VII Skupštinu, uz učešće 104 delegata koji su predstavljali 1.950 članova/ica Koalicije. Delegati su, uz jedan glas protiv i dva uzdržana, podržali Izmene Statuta REKOM-a koje je sačinila Regionalna ekspertska grupa, a u vezi sa zadatkom da ispituju ustavne i pravne mogućnosti za osnivanje REKOM-a u svakoj zemlji pojedinačno.³⁴

Deseti Forum za tranzicionu pravdu u post-jugoslovenskim zemljama

Deseti Forum za tranzicionu pravdu u post-jugoslovenskim zemljama održan je 15. i 16. novembra 2014. godine u Beogradu, u organizaciji Koalicije za REKOM. Forum je bio posvećen postignućima u tranzicionoj pravdi, promociji upotrebe činjenica u umetničkim delima i slušanju glasa žrtava. U radu Foruma učestvovalo je 158 članova Koalicije za REKOM i 150 predstavnika organizacija civilnog društva, umetnika, pisaca, akademskih istraživača tranzicione pravde, novinara i drugih pojedinaca koji se profesionalno ili aktivistički bave tranzicionom pravdom u postjugoslovenskim zemljama.³⁵

Javno zagovaranje³⁶

U prvoj polovini 2014. godine FHP je, zajedno sa Inicijativom mladih za ljudska prava, u Beogradu organizovao pet uličnih akcija *Podržavam REKOM*. Aktivisti Koalicije za REKOM skupljali su potpise za osnivanje Komisije, delili liflet *Podržavam REKOM* i najavljivali akcije *Trčim za REKOM* u okviru Beogradskog maratona, na kome su učestvovali članovi i članice Koalicije, u majicama REKOM-a. Tokom uličnih akcija, 284 građana potpisalo je peticiju za osnivanje REKOM-a.

Sastanci sa predstavnicima institucija i međunarodnih organizacija

U periodu izveštavanja, u Beogradu su održana dva zajednička sastanka javnih zagovarača, 24. januara i 4. maja 2014. godine. U januaru, održana je konferencija za štampu na kojoj su učestvovali javni zagovarači Nataša Kandić, Žarko Puhovski, Adriatik Kelmendi i Dino Mustafić, i na kojoj su oni pozvali političke predstavnike post-jugoslovenskih zemalja da zajedno osnuju REKOM.

U februaru 2014. godine, javni zagovarači Inicijative REKOM su se sastali sa potpredsednikom Vlade Makedonije Fatmirom Besimijem, koji je izrazio snažnu podršku formiranju Regionalne komisije koja će se baviti i žrvama rata u Makedoniji. Javni zagovarači Inicijative REKOM su se 6. aprila 2014. godine sastali sa vladikom zahumsko-hercegovačkim Grigorijem, koji je obećao podršku u procesu dalje institucionalizacije REKOM-a.

Koalicija za REKOM je 10. decembra 2014. godine uputila pismo predsednicima/članovima Predsedništva BiH, podsećajući ih da je Skupština podržala Izmene Predloga Statuta REKOM-a, čime su stvoreni uslovi za novi korak prema osnivanju REKOM-a. U pismu, Koalicija je iznela da očekuje da se predsednici/članovi Predsedništva BiH dogovore o formi informisanja javnosti i parlamenata o tome da su odlučili da zajednički podrže osnivanje Komisije, i pozvala je predsednike/članove Predsedništva BiH da prihvate predlog predsednika Hrvatske da svi, u dogovorenom roku, upute pismo javnosti i parlamentima o zajedničkoj podršci osnivanju REKOM-a.

³⁴ Predsednik Makedonije Gjorge Ivanov je obavestio Koaliciju za REKOM da će podržati odluku o osnivanju REKOM-a, ako među predsednicima/Predsedništvom BiH bude postojao konsenzus.

³⁵ Više o toku Foruma i izlaganjima učesnika videti u !Glasu Inicijative za REKOM #20, dostupnom na: <http://www.zarekom.org/Glas-Inicijative-za-REKOM/Glas-Inicijative-za-REKOM-20-2015.sr.html>.

³⁶ Podaci o javnom zagovaranju preuzeti su iz: Izveštaj o procesu REKOM, januar-jun 2014; detaljnije na www.zarekom.org.

Fond za humanitarno pravo

!Glas Inicijative za REKOM

Tokom 2014. godine objavljena su dva izdanja biltena Koalicije za REKOM *!Glas Inicijative za REKOM (!Glas)*. Izdanje *!Glasa* objavljeno u maju 2014. godine je posvećeno procesu pomirenja iz ugla veterana, dok je novembarsko izdanje *!Glasa* posvećeno pomirenju u post-jugoslovenskim zemljama.³⁷

V Tranziciona pravda u procesu pregovora Srbije sa EU

Od januara 2014. godine, FHP sprovodi više aktivnosti zagovaranja uspostavljanja tranzicione pravde u procesu pristupanja Srbije EU.

i. kroz PRISTUPANJE ka PRAVDI

FHP je početkom 2014. godine započeo sa objavljivanjem biltena *kroz PRISTUPANJE ka PRAVDI*. Cilj biltena je da ukaže na važnost pokretanja procesa suočavanja sa prošlošću za Srbiju kao državu-kandidata za članstvo u EU, kao i na važnost uspostavljanja pravnog poretka koji garantuje zaštitu i dostojanstven tretman svim žrtvama zločina i drugih kršenja ljudskih prava. Bilten pruža uvid u aktuelne događaje iz domena uspostavljanja tranzicione pravde u Srbiji, u kontekstu procesa evropskih integracija Srbije.

Bilten sadrži dve stalne rubrike i najmanje dva teksta koji obrađuju teme tranzicione pravde u okviru procesa EU integracija. Do sada su u Biltenu objavljeni autorski članci Majkla Devenporta, šefa Delegacije EU u Srbiji, Jelka Kacina, tadašnjeg izvestioca Evropskog parlamenta za Srbiju, Dejvida Tolberta, predsednika Međunarodnog centra za tranzicionu pravdu, predstavnika Amnesty International itd. Tokom 2014. godine, FHP je objavio sedam izdanja biltena i pripremio osmo izdanje, objavljeno u januaru 2015. godine.

ii. Analiza usklađenosti nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU u domenu tranzicione pravde

FHP je polovinom 2014. godine pripremio analizu usklađenosti domaćih propisa u oblasti tranzicione pravde sa odgovarajućom regulativom EU, pod nazivom *Tranziciona pravda u procesu pristupanja Srbije Evropskoj uniji*.³⁸ U analizi su prikazane politike i finansijski instrumenti kojima EU preporučuje i zagovara pravdu u odnosu na zločine iz prošlosti, pravna regulativa EU koja sadrži principe tranzicione pravde sa kojima države pristupnice moraju da se usklade pre stupanja u članstvo, trenutna usklađenost propisa Republike Srbije sa tom regulativom i preporuke za usklađivanje zakonodavstva Srbije sa tekovinama EU.

iii. Učešće FHP u procesu pregovora o pristupanju Srbije EU

Evropska komisija (EK) je krajem jula objavila Izveštaj o skriningu za Poglavlje 23, koji između ostalog sadrži nalaz i preporuke EK koje se odnose na procesuiranje ratnih zločina. FHP je izradio 48 preporuka za pravilno ispunjavanje preporuka iz izveštaja EK koje se tiču procesuiranja ratnih zločina i prava žrtava i

³⁷ *!Glas* je dostupan na: <http://www.zarekom.org/>.

³⁸ Videti: <http://www.hlc-rdc.org/?p=26929>.

Fond za humanitarno pravo

dostavio ih Ministarstvu pravde Republike Srbije. Prema podacima Ministarstva pravde, u Akcioni plan su uključene 42 preporuke FHP-a.³⁹

Preporuke su zasnovane na istraživanju prakse procesuiranja ratnih zločina u Srbiji u periodu 2004-2014, objavljenom u Analizi procesuiranja ratnih zločina u Srbiji 2004-2014.

iv. Zagovaranje pred institucijama EU

Tokom 2014. godine, FHP je održao četiri sastanka sa predstavnicima Delegacije EU u Srbiji i država članica EU. Tom prilikom FHP je ukazao na nedovoljnu efikasnost procesuiranja ratnih zločina, zanemarivanje prava žrtava ratnih zločina na reparacije i nesprovođenje institucionalnih reformi u vojsci i policiji, i pozvao EU da iskoristi proces evropskih integracija Srbije za neophodne reforme u ovim oblastima.

Sredinom oktobra 2014. godine, predstavnici FHP-a, uz podršku pravnog eksperta Saše Gajina, sastali su se u Briselu sa predstavnicima Evropskog parlamenta, Evropske komisije, Evropske službe za spoljnu politiku i nevladinih organizacija koje su aktivne na evropskom nivou. Predstavnici FHP-a su prisutne predstavnike upoznali sa trenutnim stanjem procesa tranzicione pravde u Srbiji i pozvali ih da ove teme uvrste u proces evropskih integracija Srbije.

VI Informisanje javnosti i Outreach

1. Internet prezentacija FHP-a

Tokom perioda izveštavanja, na internet stranicu FHP-a su postavljane vesti, najave, saopštenja, publikacije, prenošeni su medijski izveštaji o temama relevantnim za uspostavljanje tranzicione pravde, dokumentacija sa suđenja za ratne zločine i dr. U rubrici *Aktuelno o tranzicionoj pravdi* koja sadrži vesti, intervjuje, analize, novinske članke i autorske tekstove koji se bave tranzicionom pravdom postavljeno je oko 70 napisa.

Tokom 2014. godine, internet prezentaciju FHP-a posetilo je oko 40.679 posetilaca.

Pored osnovne internet stranice, FHP administrira i internet strane Kosovske knjige pamćenja, Inicijative REKOM, Škole tranzicione pravde, *Zonu (ne)odgovornosti* i internet stranicu Ljudski gubici u oružanim sukobima u bivšoj Jugoslaviji. Tokom 2014. godine, ove stranice je posetilo više od 20.000 posetilaca. Video materijali postavljeni na kanalu FHP-a *presshlc* na internet strani www.youtube.com pogledani su 24.886 puta.

2. Saopštenja i vesti

FHP je u 2014. godini objavio 30 saopštenja. Putem saopštenja, FHP je reagovao na događaje relevantne za uspostavljanje tranzicione pravde, preporučivao institucijama unapređivanje mehanizama tranzicione pravde i podsećao na potrebe i prava žrtava ratnih zločina. Takođe, tokom 2014. godine objavljeno je i

³⁹ Izveštaj Ministarstva pravde o pristiglim predlozima organizacija civilnog društva u procesu izrade Akcionog plana za Poglavlje 23, dostupan na: <http://www.mpravde.gov.rs/tekst/7715/drugi-nacr-akcionog-plana-za-poglavlje-23.php>.

Fond za humanitarno pravo

37 kratkih vesti. Većina saopštenja i vesti je prevedena na engleski i albanski jezik. Saopštenja i vesti se postavljaju na internet stranicu FHP-a, distribuiraju elektronskom poštom na preko hiljadu adresa i postavljaju na društvene mreže Facebook i Twitter.

U cilju informisanja javnosti o suđenjima za ratne zločine koja se odvijaju pred domaćim sudovima, na internet prezentaciji FHP-a je tokom 2014. godine objavljeno 15 izveštaja sa suđenja, 60 transkripata, 19 sudskih odluka i sedam optužnica.

3. Publikacije⁴⁰

i. Zbornik radova studenata Regionalne škole za tranzicionu pravdu

Prvi Zbornik radova studenata Regionalne škole za tranzicionu pravdu nastao je u okviru Regionalne škole za tranzicionu pravdu koja je održana u januaru 2013. godine. Zbornik sadrži radove polaznika Škole o memorijalizaciji i ostvarivanju prava na reparacije u BiH, vansudskim mehanizmima za utrdživanje činjenica, suđenjima za ratne zločine pred MKSJ i sudovima na Kosovu, sadržaju udžbenika iz istorije u BiH i Srbiji, kao i o ulozi medija u procesima tranzicione pravde. Zbornik je objavljen na BHS, albanskom i engleskom jeziku.

ii. Tranziciona pravda u procesu pristupanja Srbije Evropskoj uniji

Publikacija Tranziciona pravda u procesu pristupanja Srbije Evropskoj uniji je pripremljena na BHS i engleskom jeziku. Štampano je ukupno 180 primeraka, koji su distribuirani predstavnicima ambasada zemalja članica EU u Beogradu, Delegaciji EK u Beogradu, predstavnicima institucija i medija.

iii. *kroz PRISTUPANJE ka PRAVDI*

U izveštajnom periodu, u elektronskom formatu je objavljeno sedam brojeva biltena *kroz PRISTUPANJE ka PRAVDI*, na BHS i engleskom jeziku. Bilten se distribuira putem mailing lista i društvenih mreža.

iv. Izveštaj o suđenjima za ratne zločine u 2013. godini u Srbiji

Izveštaj je nastao na osnovu praćenja postupaka za ratne zločine koji se vode pred Odeljenjem za ratne zločine Višeg suda u Beogradu, Odeljenjem za ratne zločine Apelacionog suda u Beogradu i sudovima opšte nadležnosti u Požarevcu, Nišu i Prokuplju. U njemu su sadržani nalazi u pogledu napretka i problema u procesuiranju ratnih zločina pred sudovima u Srbiji, sa detaljnom analizom pojedinačnih predmeta koji su vođeni tokom 2013. godine. Izveštaj je objavljen početkom jula, na BHS i engleskom jeziku.

v. Analiza procesuiranja ratnih zločina u Srbiji u periodu od 2004. do 2013. godine

U septembru 2014. godine, FHP je objavio Analizu procesuiranja ratnih zločina u Srbiji u periodu od 2004. do 2013. godine, u kojoj je analizirana prva decenija rada specijalizovanih institucija za

⁴⁰ Sve publikacije FHP-a dostupne su i u elektronskom formatu na www.hlc-rdc.org.

Fond za humanitarno pravo

procesuiranje ratnih zločina.⁴¹ Analiza je pripremljena na BHS i engleskom jeziku i predstavljena na konferenciji za javnost 30. septembra u Beogradu.

vi. Diskursi o suđenjima za ratne zločine u Srbiji 2003-2013.

U saradnji sa istraživačicom na Univerzitetu u Lajpcigu Katarinom Ristić, FHP je objavio analize izveštavanja, odnosno stavova medija i političara prema domaćim suđenjima za ratne zločine - Analizu medijskog izveštavanja o suđenjima za ratne zločine i Analizu političkog i institucionalnog diskursa o suđenjima za ratne zločine u periodu 2003-2013. godine. Publikacije su objavljene na BHS jeziku i predstavljene na konferenciji za javnost 21. novembra 2014. godine u Beogradu.

5. Debate i okrugli stolovi

i. **Okrugli sto *Obrazovanje za pomirenje: Uloga obrazovanja u procesu utvrđivanja odgovornosti i pomirenja***⁴²

U saradnji sa Pravnim fakultetom Univerziteta Union u Beogradu, FHP je 28. marta 2014. godine u Biblioteci fakulteta održao okrugli sto na temu *Obrazovanje za pomirenje: Uloga obrazovanja u procesu utvrđivanja odgovornosti i pomirenja*, u okviru kojeg je promovisan zbornik radova studenata Regionalne škole za tranziciju pravdu.

ii. **Fokus grupa: *Suđenje Ratku Mladiću i baština Haškog tribunala za bivšu Jugoslaviju***⁴³

Dana 27. maja 2014. godine, u Biblioteci FHP održana je sesija fokus grupe za potrebe istraživačkog projekta *Suđenje Ratku Mladiću i baština Haškog tribunala za bivšu Jugoslaviju* Kraljevskog koledža iz Londona. Cilj fokus grupe, na kojoj su učestvovali predstavnici nevladinih organizacija, studenti i stručnjaci iz različitih oblasti, bio je da pokrene razmenu mišljenja, ideja, percepcija i ubeđenja o karakteristikama i toku suđenja Ratku Mladiću pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju.

iii. **Konferencije za štampu**

FHP je 30. juna 2014. godine u Medija centru predstavio analizu Tranziciona pravda u procesu pristupanja Srbije Evropskoj uniji. Analiza govori o usklađenosti domaćeg zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU u oblastima ratni zločini i osnovna prava Poglavlja 23 - Pravosuđe i osnovna prava.⁴⁴

Dana 8. jula u Medija centru u Beogradu FHP je održao debatu o suđenjima za ratne zločine u Srbiji i predstavio Izveštaj o suđenjima za ratne zločine u 2013. godini.⁴⁵ U debati su učestvovali predstavnici TRZ, Višeg suda u Beogradu, Republičkog javnog tužilaštva, Ministarstva pravde, ambasada i međunarodnih organizacija, kao i nevladine organizacije i mediji.

⁴¹ Više o Analizi na stranicama 7-8.

⁴² Izveštaj sa okruglog stola dostupan na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=26495>.

⁴³ Izveštaj sa fokus grupe dostupan na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=26750>.

⁴⁴ Više o konferenciji na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=26928>.

⁴⁵ Više o debati na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=27084>.

Fond za humanitarno pravo

Dana 30. septembra, FHP je organizovao konferenciju za štampu u Medija centru u Beogradu povodom predstavljanja Analize procesuiranja ratnih zločina u Srbiji u periodu 2004-2013. godine.⁴⁶

Dana 21. novembra 2014. godine u Medija centru u Beogradu FHP je predstavio analize Politički diskursi o domaćim suđenjima za ratne zločine u Srbiji i Medijski diskursi o suđenjima za ratne zločine u Srbiji. O glavnim nalazima analiza govorila je Katarina Ristić, autorka izveštaja, a u debati su učestvovali novinari, aktivisti nevladinih organizacija, sudije, predstavnici TRZ i dr.

6. Video produkcija

i. Dokumentarni film *Deca posle rata*

FHP je u prvoj polovini 2014. godine proizveo 25-minutni dokumentarni film *Deca posle rata*, nastao na osnovu snimka istoimene tribine održane u decembru 2013. godine, povodom izložbe *Bogujevci – vizuelna istorija*. Na tribini je govorilo sedmoro mladih ljudi iz bivše Jugoslavije koji su kao deca preživeli ili svedočili zločinima. Film je izrađen na BHS i albanskom jeziku i ponuđen TV stanicama u Hrvatskoj, BiH, Srbiji, Crnoj Gori i Kosovu. Do sada su tri TV stanice emitovale film.

ii. Dokumentarni film *Ljudi i uspomene govore*

U 2014. godini, FHP je učestvovao u produkciji dokumentarnog filma *Ljudi i uspomene govore*, regionalnom projektu u kojem učestvuju organizacije iz Hrvatske, BiH, Srbije i sa Kosova. U filmu će o svojim iskustvima u ratu govoriti žrtve i svedoci ratnih zločina tokom ratova 1990-ih. FHP je identifikovao i ohrabrio žrtve koje danas žive u Srbiji da učestvuju u izradi filma, i organizovao njihovo putovanje u Skoplje na snimanje filma.

7. Biblioteka FHP

Biblioteka FHP sadrži više od 6.000 publikacija iz oblasti tranzicione pravde, međunarodnog humanitarnog prava, ljudskih prava, istorije, angažovane umetnosti itd. Biblioteku FHP uglavnom koriste zaposleni i saradnici FHP-a, ali i istraživači, studenti, predstavnici institucija i drugih nevladinih organizacija, kao i drugi zainteresovani. Tokom 2014. godine, biblioteka je pribavila oko 100 novih naslova.

8. Posete FHP-u

i. Posete studenata, profesora i istraživača

Polaznici Škole za međunarodnu obuku (School for International Training - SIT), koju čine studenti različitih univerziteta u SAD, posetili su FHP 28. februara⁴⁷ i 30. septembra⁴⁸, a 25. marta i profesori nekoliko američkih univerziteta čiji su studenti polaznici ove škole.⁴⁹ Profesore je posebno zanimala

⁴⁶ Više o ovoj konferenciji za štampu na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=27466>.

⁴⁷ Više o poseti na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=26440>.

⁴⁸ Više o poseti na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=27454>.

⁴⁹ Više o poseti na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=26293>.

Fond za humanitarno pravo

uloga obrazovanja i mesto mladih generacija u procesima za uspostavljanje pomirenja, dok su studenti bili zainteresovani za ulogu mladih u procesu pomirenja i probleme sa kojima se suočavaju žrtve u svojim zahtevima za reparacije.

U julu, FHP su posetili predstavnici organizacija za ljudska prava iz Gruzije.⁵⁰ Njih je interesovala uloga i potencijalni doprinos civilnog društva procesima tranzicione pravde u Srbiji, a naročito iskustva Koalicije za REKOM.

Tokom avgusta, septembra i oktobra, FHP je posetilo nekoliko grupa studenata i mladih istraživača. Među njima su studenti evropskih fakulteta političkih nauka i polaznici programa Hands on the Balkans u organizaciji Centra za demokratiju i pomirenje iz Soluna⁵¹, studenti Alpbah letnje škole o evropskim integracijama koji dolaze iz svih država Jugoistočne Evrope⁵² i studenti i studentkinje iz Francuske, Nemačke, Srbije i sa Kosova koji pohađaju Akademiju mladih za dijalog i saradnju Inicijative mladih za ljudska prava.⁵³

ii. Poseta Radne grupe UN za prisilne nestanke

U cilju informisanja o merama koje su države preduzele za sprečavanje i iskorenjivanje prisilnih nestanaka, Radna grupa UN za prisilne nestanke posetila je FHP 19. juna.⁵⁴ Tom prilikom, FHP je članove Radne grupe upoznao sa neadekvatnim zakonskim okvirom koji se odnosi na pravni položaj nestalih osoba i njihovih porodica i ukazao na odsustvo krivičnih postupaka u vezi sa premeštanjem tela žrtava kosovskih Albanaca na lokacije na teritoriji Srbije.

VIII Upravni odbor FHP

Tokom perioda izveštavanja, Upravni odbor (UO) FHP se sastao dva puta (Beograd, 15. marta i 26. oktobra 2014.) UO je usvojio godišnji Izveštaj o aktivnostima i finansijskom poslovanju FHP-a za 2013. godinu, kao i šestomesečni Izveštaj za period januar-jun 2014. godine.

Pre sednice UO u martu 2014. godine, održana je diskusija na temu Terminologija tranzicione pravde: izazovi i kontroverze, u okviru koje su učesnici raspravljali o terminima koji se koriste u literaturi i stručnim raspravama o procesima i mehanizmima tranzicione pravde. U diskusiji su učestvovali članovi UO, zaposleni u FHP i nekoliko pozvanih profesora i eksperata/praktičara u različitim oblastima tranzicione pravde, prava, lingvistike i medija.

⁵⁰ Više o poseti na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=27029>.

⁵¹ Više o poseti na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=27320>.

⁵² Više o poseti na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=27417>.

⁵³ Više o poseti na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=27537>.

⁵⁴ Više o poseti na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=26896>.

Fond za humanitarno pravo

IX Ljudski resursi

U toku 2014. godine, FHP je započeo rad na izgradnji procedura za uspostavljanje sistema ljudskih resursa, u cilju poboljšanja unutrašnjih kapaciteta organizacije. Menadžment organizacije je u junu 2014. godine učestvovao na dvodnevnom treningu za ljudske resurse, koji su za potrebe FHP-a dizajnirali i organizovali predstavnici Akademije PricewaterhouseCoopers (PwC) u Srbiji. Tokom leta, zaposleni u FHP-u su popunjavali dva upitnika o zadovoljstvu uslovima rada u FHP-u, koji su obrađeni u septembru 2014. godine i predstavljeni svim zaposlenima.

X Informacioni sistem

U toku 2014. godine, inkorporisani su novi moduli u Informacioni sistem (IS)⁵⁵ FHP-a (Modul za import podataka o ljudskim gubicima, Kadrovska evidencija, Upravljanje projektima i Video platforma), a izvršen je i update celog IS-a koji je olakšao pretragu dokumenata.

XI Volonterski rad u FHP

Tokom 2014. godine, radu FHP volonterski su doprineli Vladimir Koturović, Katarina Vesović i Jakub Ćirić. Volonteri su radili u Arhivi FHP.

XII Izveštaj revizora

Tokom februara 2014. godine, završena je revizija finansijskog poslovanja organizacije u 2013. godini, koje je ocenjeno kao izuzetno uspešno i u skladu sa međunarodnim standardima i finansijskim propisima Republike Srbije. Reviziju su izvršili revizori iz međunarodne revizorske kuće Fabel, Werner & Schnittke.⁵⁶

XIV Podrška donatora

Tokom 2014. godine, aktivnosti FHP-a finansijski su podržali: Open Society Institute, Sigrid Rausing Trust, Charles Stewart Mott Foundation, Ministarstvo inostranih poslova Norveške, Civil Rights Defenders, Rockefeller Brothers Fund, Robert Bosch Fondacija, Evropska komisija, USAID kroz Institut za održive zajednice, Fondacija za otvoreno društvo, Ministarstvo inostranih poslova Švajcarske, National Endowment for Democracy, ambasada Velike Britanije i French Catholic Committee Against Hunger and for Development.

⁵⁵ Zajedno sa Documentom i FHP Kosovo, FHP od 2011. godine radi na razvoju softvera - Informacionog sistema - radi unapređenja i profesionalizacije evidencije, rukovanja i izdavanja dokumentacije u sva tri centra.

⁵⁶ Nalazi izveštaj revizora postavljeni na internet prezentaciji FHP-a.